

ansiklopedi@aksaray.edu.tr

ŞEYH HÂMİD-İ VELÎ (SOMUNCU BABA) (Mutasavvıf, Müellif, Melâmî, Üveysî, Aksaray)

DR. MAHMUT ULU

Doğumu – İsmi – Ailesi

Şeyh Hâmid-i Velî (öl. 815/1412), kaynakların ekserisine göre Kayseri’de doğmuştur. (Lamîi, 2016: 884; Mecdî, 1989: 74; Hoca Saadettin, 1979: 5/79; Lalizâde (yz), 2456/128’a) Kaynakların ekserisi Somuncu Baba’nın doğum yeri olarak Kayseri’yi gösterse de farklı kayıtlar da mevcuttur. Kimi kaynaklar onun doğum yeri olarak Aksaray’ı verirken kimisi Hoy şehrine işaret etmektedir. Pir Ali Aksarâyî’nin müridlerinden Abdurrahman el Askerî (öl. 957/1550’den sonra) onun doğum yerine ilişkin Kayseri bilgisini paylaşmaz. Askerî, Mir’âtü’l-Işk isimli eserinde Somuncu Baba’nın Aksaray’da doğduğunu kaydetmiştir.

Şinasi Çoruh ise (Çoruh, ts.: 111) doğum yeri konusunda bahsi geçen isimlerden ve kaynaklardan farklı olarak doğum yerini İran’ın Güney Azerbaycan bölgesindeki Hoy şehri olarak göstermektedir. Somuncu Baba adıyla tanınan Şeyh Hâmid-i Velî Aksarâyî’nin gerçek adıyla ilgili kesin bir şey söylemek mümkün olmasa da müridi/muhibbi ve çağdaşı olan aynı zamanda dönemin önemli sufilerinden kabul edilen Kemal Ümmî’nin (ö. 880/1475) Dîvân adlı eserinde Somuncu Baba ile ilgili bazı bilgiler yer almaktadır. Kemâl Ümmî’nin mezkûr eserinin incelediğimiz Bayezid Devlet Kütüphanesi nüshası ve Süleymaniye Ktp., Ali Emîrî nüshasında, “Der Mersiye” ve “Ve eydan lehû rafa’Allâhu mekânen aliyyen fil-mersiye” başlıkları altındaki mersiyesinde onun adından

“Ubeydullah” ve “Abdullah” şekline bahsedilmiştir.

Ele aldığımız ilk nüshada “Der Mersiye” başlığı altında “Ubeydullah idi ismi, bu idi adet ü resmi/ Kî hergiz düzmedi cismi, o cânın mûteber kıldı.” Şeklinde bahsedilerek adının Ubeydullah olduğu zikredilmiştir. Dolayısıyla Dîvân’ın Bayezid Devlet Kütüphanesi nüshasında Somuncu Baba’nın adı “Ubeydullah” şeklinde kaydedilmiştir. Bir diğer nüsha olan Süleymaniye Ktp., Ali Emîrî nüshasında “Ve eydan lehû rafa’Allâhu mekânen aliyyen fil-mersiye” başlığı altında Somuncu Baba’nın adının “Abdullah” olarak kaydedilmiştir. Bahsi geçen nüshada “Kî Abdullah idi ismi, bu idi adet ü resmi/ Kî hergiz düzmedi cismi, o cânın mûteber kıldı.” Beytinde “Abdullah” ismi yer almıştır.

Belgelerin çoğunda ise onun adı Şeyh Hâmid veya Şeyh Hâmid-i Velî olarak geçmektedir. ((BOA) [AE. SAMD. III], No. 45, Gömlek No. 4491; Osmanlı Arşivi (BOA), [İE.EV], No. 66, Gömlek No. 7122; Osmanlı Arşivi (BOA), [SB], No. 1, Gömlek No. 6.) Ancak gerek tabakat kitapları gerekse diğer belgelerde geçen Hâmid-i Kayserî, Şeyh Ebu’l-Hâmidüddîn-i Aksarayî, Hâmidüddîn-i ibn-i Musâ, Hâmidüddîn-i Aksarayî, Hâmid İbni Musa, Hâmidüddîn bin Musa, Ebu Hâmid-i Velî, Şeyh Hâmid-i Velî, Hâmid-i Aksarayî, Ebu Hâmid Aksarayî, Somuncu Baba, Ekmekçi Koca isimlerinin tamamı Somuncu Baba hakkında kullanılmıştır.

Bununla birlikte o, Bursa sokaklarında “Somunlar müminler, Somunlar müminler.” Diyerek ekmek dağıttığı için adından çok “Somuncu Baba” namıyla tanınmıştır. Babası Şeyh Şemseddin Musa el-Kayserî olup dönemin Horasan erenleri gibi Anadolu’ya göç eden tasavvuf büyük-lerindendir. Ebheriyye tarikatına mensup olan Şemseddin Musa’nın soyunun 24. Kuşaktan peygamberimize dayandığı kaydedilmiştir. Babası hakkında görece bilgi bulunan Şeyh Hâmid’in annesi hakkında bir malumat bulunmamaktadır.

Birden fazla kaynakla teyit edilemese de Şeyh Hâmid-i Velî’nin gençliğinde bir süre Aksaray’da bulunduğu bilgisine rastlanmaktadır. Şinasi Çoruh onun 1350 yılında Aksaray’a geldiğini ve burada yaklaşık sekiz sene kaldığını belirtmiştir. Hayatına bakıldığında tarihsel bir bütünlük noktasında bu bilginin yabana atılmayacak bir bilgi olduğunu söylemek mümkündür. Aksaray’da bulunduğu sırada, ki bizim tahminlerimize göre bu tarih 1370-75 aralığı olmalıdır, bir müderris olan Mahmud Mazdekânî’nin kızı Necmiye Sultan ile evlenmiştir. Bu evlilikten Yusuf Hakîki ve Halil Taybî adında iki çocuğu olmuştur. Ayrıca onun Mahmudiye adında bir kızı ve Mehmed Said Taybî adında bir oğlundan da bahsedilmiştir. (Ulu, 2021: 61-62)

İLMÎ EĞİTİMİ, TASAVVUFÎ TERBİYESİ VE ŞEYHİ (KAYSERİ, AKSARAY, ŞAM VE ERDEBİL SÜRECİ)

Somuncu Baba, ilk tahsilini babasıyla yapmıştır. Bundan sonra tahsilini Kayseri ulemasının yanında sürdürmüştür. Fen ve tabiat ilimlerini de Kayseri’de çeşitli müderrislerden okumuştur. Devrinin önde gelen âlimlerinden “mütavil” ilimleri öğrenmiş; özellikle tefsir, hadis, fıkıh, kelam ve tasavvuf dersleri alarak medrese öğrenimini tamamlamıştır. Mecdî Mehmed Efendi onun zâhir ve bâtın ilimlerinin cümlesinde faydalı bir kimse olduğunu kaydetmiştir. İbrahim Has da onun ilmi seviyesinin yüksekliğinden bahsetmiştir. Ona göre Somuncu Baba zâhir ve bâtın ilimlerine sahip idi. Tezkiretü’l-Has’ta konuya şu şekilde temas etmiştir:

“Ulûm-ı zâhirî ve bâtînî câmi’ idi.” Aynı ise onun bir ilim tâlibi olduğunu, zamanın en ünlü müderrislerinden okuduğunu, kitaplaşmış resmî ilimleri elde ettiğini söylemiştir. Somuncu Baba,

Kayseri’de ilmi hayatını tamamladıktan sonra bir müddet Aksaray’da bulunmuştur. Şinasi Çoruh, Emir Sultan adlı eserinde yukarıda temas edildiği üzere Somuncu Baba’nın henüz Somuncu Baba şeklinde anılmadan evvel eğitim amaçlı olması muhtemel, Aksaray’a geldiğini ve burada sekiz yıl kaldığını belirtmiştir.

Kaynakların verdiği bilgilere göre Somuncu Baba, zâhir ilimlere vakıf olduğu gibi bâtın ilimlere de vakıftır. O, meşâyihin büyüklerinden biri olarak görülmüş, keşif ve kerâmet sahibi bir zât olarak kaydedilmiştir. Nitekim İbrahim Has onunla ilgili “Müteahirîn-i meşâyihin kibârındandır. Ulûm-ı zâhirî ve bâtînî câmi’ idi. Keşif ve kerâmâtının pâyânı yok idi...” şeklinde düştüğü kayıtla onun tasavvufi makamına ve derecesine işaret etmiştir.

Tasavvuf neşvesini babasından alan Somuncu Baba, onun terbiyesinde bazı makamlara erişmiştir. Daha sonra kalbî seviyesini yükseltmek için tarikat pirleri ile sohbetlerde bulunmuştur. Ardından ilmini ve tasavvufi bilgisini artırmak için şar-kın mühim ilim ve irfan merkezlerinden biri sayılan Şam’a gitmiştir. Şam’da Beyazıdiyye Hankahı’nda bulunan şeyhlerden Şadiî Rûmî’den ders almıştır. Bu yönüyle Somuncu Baba’nın tarikat silsilesinin birinin Şeyh Şadiî Rûmî vasıtasıyla İbrahim el-Basrî’ye, ondan da Ebu’l-Hasan el-Harakânî’ye de (ö. 425/1033) ulaştığı söylenebilir.

Somuncu Baba, her ne kadar Şam’da tasavvufi eğitim alsada kalbi mutmain olmamış, Şam’a gelip giden âlimlerden manevi ilme vâkıf en yüksek makamda kimin olduğunu sormayı ihmal etmemiştir. Uzunca bir süre devam eden bu arama ve beklemeden sonra Erdebil’de bulunan bir zatın haberini almıştır. Bu zat Safiyyüddin Erdebilî’nin oğlu Sadreddîn-i Erdebilî’den başkası değildir. (Şeyhi meselesi için bkz.: Ulu, 2021: 68-74)

Erebile giden Somuncu Baba, orada Sadreddîn-i Erdebilî’ye intisâb ederek seyr ü sülûkünü tamamlamıştır. Orada bir süre inzivâ hayatı yaşadıkdan sonra Sarı Abdullah Efendi’nin kaydına göre Erdebil’deki şeyhi, zikrullah sohbeti için dervişlerini toplamıştır. Makâm-ı Şems denilen mesire alanında üç gün süren ve velvesiyle dağ, çölü, yeri, göğü zelzele gibi sarsan, gökte meleklerin bile hayretle izlediği zikir sonunda dervişler birer birer gelip

şeyhlerinin elini öpmüştür. Yine Semerât'ül Fuâd da bahsedildiğine göre tüm dervişler dağıldıktan sonra Ebu Hâmid'in bir köşede mumla yanan bir pervane gibi kendinden geçtiğini görmüşler, bunun üzerine Hoca Alâeddin (bkz. Şeyhi meselesi) onun Anadolu'ya gitmesi lüzumunu belirtmiştir.

Somuncu Baba burada kaldığı süre boyunca pek çok sohbet ve zikir meclisine katılmıştır. Bu süre zarfında Safeviyye tarikatının esaslarını benimsemiştir. Alâeddin Erdebî'nin Somuncu Baba'ya hilâfet verip Anadolu'ya gönderirken yanındakilere, "Diyâr-ı Acem'de emanet olarak bulunan esrâr-ı ilâhiyye onunla diyâr-ı Rûm'a intikal etti." demiştir. Burada bir meseleye yeniden ve kısaca değinelim. Kaynaklar her ne kadar bu fasılda şeyhinin Alâeddin Ali Erdebî olduğunu zikretse de kendisine icâzet verip Anadolu'ya ahaliyi irşad için gönderen kişi Sadreddin Erdebî'dir. (bkz.: Şeyhi meselesi)

ANADOLU'YA DÖNÜŞÜ

Erdebil'den ayrıldıktan sonra Darende'ye uğrayan Somuncu Baba, oradan Kayseri'ye gelmiş, buradaki medreselerde tasavvufî ders-ler vermeye başlamıştır. Kayseri eşrafi, âlimi, fazılı kim varsa ona iltifat etmiş, onun sohbetlerine iştirak etmişlerdir. Somuncu Baba, Kayseri'de halkı irşad ile meşgul iken o sıralar Ankara'da müderrislik yapan, adını sıklıkla duyduğu ve civardaki tabirle ilmiyle nam salmış olan Müderris Numan ile buluşmuştur. Tarih yaklaşık 1393'tür. Nakledildiğine göre Somuncu Baba bir gün talebelerinden Şeyh Şücâeddîn'i Ankara'ya, Müderris Numan'ı davet etmesi için yollar.

Şeyh Şücâeddîn, Ankara'ya (Engüri) varınca onu medresede ders verirken bulur. Bunun üzerine Müderris Numan'a şeyhinin davetini iletir. Müderris Numan da daha önceden kendisine yapılan pek çok daveti reddetmesine rağmen bir şeyhten gelen daveti kabul eder ve "Davete icabet lazımdır." diyerek hazırlığını yapar ve yola çıkar. Şeyh Şücâeddîn ile yaptığı yolculuk sonunda Kayseri'ye varır ve Somuncu Baba ile buluşur. Bir süre sohbet ettikten sonra Somuncu Baba'ya mürid olur. Bu buluşmadan sonra Müderris Numan, bu buluşma ve tasavvufî terbiyesi sonunda Hacı Bayrâm-ı Velî olarak bilinecektir.

BURSA SÜRECİ VE "SOMUNCU BABA" OLARAK TEMAYÜZ ETMESİ

Şeyh Hâmid-i Velî, Kayseri'deki hizmet ve gayretlerinin ardından 1395'li yıllarda Hacı Bayrâm-ı Velî ile Osmanlı Devleti'nin başkenti olan Bursa'ya gitmiştir. Taşköprülüzâde, Hoca Sadettin, Sarı Abdullah Efendi ve kaynakların çoğu onun Erdebil'den ayrıldıktan sonra Kayseri'ye geldiğinden ve orada bir süre kaldığından bahsetmez. Bunun yerine Erdebil'den ayrıldıktan sonra hayat serüvenini anlatırken doğrudan Bursa'ya geldi, diye belirtirler.

Şeyh Hâmid-i Velî, Bursa'ya gelince kendini gizlemeyi tercih etmiştir. Onun bu gizlenme halini sırrını saklamasına bağlayan Askerî, onun Bursa'da iken budela-sıfat yürüdüğünü söyler. Ahmed Paşa isimli bir şairden naklettiği şiirde gizlenme halinin gerekçesini bulmak mümkündür: "Bülbül gibi ışk ehli figân eylemek olmaz/ Esrâr-ı sûzın halka beyân eylemek olmaz/ Gencîne-i uşşâka ziyân eylemek olmaz/ Ser virmek olur sırrı iyân eylemek olmaz."

İsmâil Hakkı Bursevî, Somuncu Baba'nın Bursa'ya gelişinden bahsederken ondan önce övgüyle söz etmiştir. Ardından Bursa'da kendi hakikatini saklamak için Uludağ yamaçlarında bir kulübeye yerleştiğinden bahsetmiştir. "Şeyh Hamîdüddîn-i Aksarâyî hazretleri zamanının kutb u vücûd'u idi. Kâinat ona secde kıldı. Çünkü onun sinesi (kalbi-gönlü) Hakk'ın aynası olmuştu. Mahmûdiyyet makamı kendisinden meydana gelip yüce Allah'ın esma ve sıfatı onunla parlamıştır. Kendi hakikatini saklamak için Bursa'ya gelip Uludağ yamaçlarında şehir dışında bir kulübeye yerleşti. Orada ekmek yapıp satarak kendini gizlemeye çalıştı."

Somuncu Baba, Bursa'ya varınca bir fırın edinir ve orada somunlar yapmaya başlar. Pişirdiği somunları Bursa sokaklarında "Somunlar Müminler" diyerek dağıtır. Taşköprülüzâde onun ekmek sattığından, ekmeklerini sırtında taşıdığından, ahalinin onun ekmeklerinden alabilmek için adeta yarıştıklarından ve özellikle ekmekle birlikte ondan feyiz aldıklarından bahsetmiştir. Mecdî, onun ekmek dağıtmasıyla ilgili "Bursa'da otururken sırtında ekmek taşır satardı. Onun

ekmeğinde bereket vardı. Onun ekmeklerinden almak için yarışlırdı.” İfadelerini kullanmaktadır. Bursevî, onun tahtalar üzerinde ekmek sattığından, ekmek satarken de “Somunlar müminler, somunlar!” dediğinden bahseder.

Buna göre Somuncu Baba, eliyle ekmek dağıtırken aynı zamanda alanlara feyz dağıtmakta, bunu farkedenler de bu feyizden alabilmek için adeta yarışmaktadır. Benzer ifadelere Sarı Abdullah Efendi’nin Semerâtü’l Fuâd’ında rastlamak mümkündür. Somuncu Baba’nın Bursa’ya yerleştikten sonra merkebiyle dağdan odun taşımak suretiyle ekmek pişirdiğini, pişirdiği bu ekmekleri “Somunlar müminler.” Diyerek sattığını ve ekmeklerin tadını çok beğenen ahalinin onun ekmeklerini kapış kapış aldığını belirtmiştir. Bursalı Mehmet Tahir Efendi diğer kaynaklarda olduğu gibi onun Bursa’ya gelince ekmek pişirip sattığından ve bu nedenle halkın ona Somuncu Baba ismini taktığından bahseder.

Kaynaklara göre ekmek satarken hoş sözler söyleyen Somuncu Baba, ahalinin gönlünü kazanmasını bilmiştir. Hoca Saadettin onun tavır ve davranışlarıyla alıcılarını tava getirdiğini, bu nedenle soylu kimselerin de sade kimselerin de onun çevresine toplanıp sohbetine icabet ettiğini söylemiştir. Hatta bu sohbetlere Molla Fenârî de katılmıştır. Emir Sultan ile karşılaşmaları ve dost olmaları da burada gerçekleşmiştir.

Yıldırım Bâyezîd Hân, Niğbolu Zaferî’nden sonra söz ver-diği üzere Bursa’da Ulu Câmîyi yaptırmaya başlar. Câminin inşasında çalışan işçilerin ekmek ihtiyacını da Somuncu Baba temin etmektedir. Câminin yapımı tamamlandıktan sonra, bir cuma günü açılış merasimi yapılacağı ilân edilir. O gün Yıldırım Bâyezîd Hân, damadı Emir Sultan, Molla Fenârî, ulemadan pek çok kim-se ve Bursalılar Ulu Câmîyi doldurmuşlardır. Hünkâr mahfilinde oturan Yıldırım Han, Emir Sultan’ı yanına çağırır ve aralarında şöyle bir konuşma geçer:

“Açılış hutbesini sen oku!” diyen Yıldırım Han’a Emir Sultan: “Aramızda devrin büyüğü varken bize hutbe okuma düşmez.” Diye karşılık verir. Kimmiş o, deyince, Emir Sultan, halkın Somuncu Baba diye bildiği Şeyh Hâmid-i Velî’dir. O kendisini gizliyor ama biz onun halinden haberdarız. Hem zahir hem batın

ilimlerinde deryayı muhit bit zattır. Ulu bir bilgedir. Ulu Caminin açılışını yapmak da ancak ona münasıptır, diyerek Somuncu Baba’nın gerçek kimliğini açık eder. Bunun üzerine Sultan, görevi Somuncu Baba’ya verir. Emir Sultan da Somuncu Baba’nın yanına vararak hutbe okuma işini padişahın kendisine tevdi ettiğini söyler.

Somuncu Baba ise esefle, “Ah Emir’im! Sırrı faş ettin. Bizim gidiş beratımızı verdin, diye karşılık verir. Nakledildiği üzere camide toplanan cemaatin şaşkın bakışları altında minbere çıkıp Kur’an tilavet edip hutbe okuyan ve vaaz eden Somuncu Baba, herkesi hayretler içinde bırakır. Onu dağıttığı ekmeklerle tanıyan ahali “Ekmekçi Koca” diyerek hayretlerini gizleyemez. Molla Fenârî de oradadır. Nakledildiğine göre Somuncu Baba’ya birtakım sorular sormuş, Somuncu Baba da onun müşkîlatını gidermiştir.

Molla Fenârî: “Somuncu Baba, bize burada hikmetler saçıyor ve büyüklüğünü gösteriyor. Fatiha’yı yedi vecih üzere tefsir eyledi. Önce bizim Fâtiha Sûresinin tefsîrindeki müşkilimizi kerâmet göstererek halletti. Onun büyüklüğüne bu yedi çeşit tefsîr âdil bir şâhiddir. Fâtiha’nın ilk tefsîrini cemâatin hepsi anladı. İkinci tefsîrini bir kısmı anladı, üçüncü tefsîri anlayanlar çok az idi. Dördüncü ve sonrakileri anlayanlar içimizde yok idi.” Demekten kendini alamaz.

Nakledildiğine göre Somuncu Baba, ilkinin herkesin anladığı, ikincisini çoğun-luğun anladığı, üçüncüsünü azınlığın anladığı, dördüncüsünü ariflerin anladığı diğerlerini cemaatten kimsenin anlayamayıp üçler, yediler, kırklar ceminin ruhaniyetiyle meclise katılan Velîlerin anladığı ve aşk makamlarında peygamberlerin neza-retinde yaptığı tefsirlerin ardından minberden iner. Mihraba geçip cemaate imam olur, namaza durur. Namaz bitince camide bir fırtınadır kopar. Somuncu Baba’yı arayan cemaat hangi kapıya yönelmişse tereddütsüz o kapıya yürür. Somuncu Baba’nın bir kerameti burada zahir olmuştur. Zira o keramet ehlidir.

BURSA’DAN AYRILMASI, HİCAZ YOLCULUĞU VE AKSARAY

Taşköprülüzâde, Somuncu Baba’nın Bursa’da tanındıktan sonra ahalinin yoğun teveccühüyle karşılaştığını söylemiş, Sarı Abdullah Efendi ise halkın ona çok fazla saygı ve

sevgi gösterdiğinden, muazzam bir kalabalığın sürekli etrafında olduğundan bahsetmiştir. Fakat tanınmak ve bilinmek arzusunda olmayan, hatta tasavvuf anlayışının temelini oluşturduğu söylenebilecek olan melâmet anlayışıyla tezat oluşturan bu durum Somuncu Baba'nın pek hoşuna gitmez. Bu rahatsızlık durumu onun Bursa'dan ayrılmasına neden olacaktır.

Lâmiî Nefahât'ta, Somuncu Baba'nın kendisine yönelen ahalinin ilgi ve teveccühü karşısında Bursa'dan çıkıp Aksaray'a gittiğini yazmaktadır. Lâmiî Çelebi'nin yanında Tacü't-Tevârih yazarı Hoca Sadettin Efendi, Semerât yazarı Sarı Abdullah Efendi gibi müellifler ve pek çok muahhar araştırmacı aynı şekilde Somuncu Baba'nın Bursa'dan ayrıldıktan sonra Aksaray'a gittiğini söyler. Mehmet Ali Aynî, onun ahalinin ziyaretlerinden sıkılıp Bursa'yı terk ettiğini lakin nereye gittiğinden kimsenin haberi olmadığını yazar. Fakat bir kişiyi müstesna tutar: Müderris Numan.

Askerî'ye göre, Hacı Bayrâm-ı Velî Bursa'dan ayrılan Somuncu Baba'nın peşine düşer. Nihayet onun izini Adana'da Ceyhun Irmağı kenarında Sis Kalesi'nin dağ tarafında bir köyde bulur. Ancak Nebi Sufî adında bir müridinin evinde kalan Somuncu Baba Hacca gitmiştir. Hacı Bayrâm da bezirgân kılığında Arap illerine giderek Somuncu Baba'yı arar. Uzun aramalar sonunda tekrar Adana'ya gelir ve orada Nebi Sufî'nin evinde buluşurlar. Askerî, ikilinin buluşmasını bu şekilde verirken bazı muahhar kaynaklar Somuncu Baba ve Hacı Bayrâm-ı Velî'nin Bursa'dan ayrıldıktan sonra, yakınları ve talebeleriyle Şam'a gittiklerinden bahsederler.

Somuncu Baba ve yanındakiler burada biraz kaldıktan sonra hac vazifesini yerine getirmek üzere Hicaz'a varırlar. Üç yıl Hicaz'da kalarak hac farızasını îfâ ederler. Ardından Aksaray'a gelirler. Somuncu Baba ömrünün geri kalan kısmını da Aksaray'da müridlerinin eğitimiyle ve ahalinin irşadıyla meşgul olarak geçirmiştir. İbrâhim Has Halvetî onun Bursa'dan ayrılıp Aksaray'a geldikten sonra halkı irşad ettiğini kaydetmiştir. Bu durumu Tezkiretül-Has adlı eserinde şu şekilde anlatmıştır: “Bursa'da Yıldırım Beyâzîd Han cami-i şerifi bina eylediğinde şeyh Hâmid'den camide vaaz eylemek rica etmekle emirlerine imtisalen bir

defa anda vaaz eyledi. Halayık kendine ziyâde iclâl ve ikbâl eylediler. Hemân Bursa'dan çıkıp gidip Aksaray'a müracaât etti. Orada halkı irşad üzere oldu...”

MÜRİDLERİ

Onun müridleri arasında oldukça tanınmış isimler göze çarpmaktadır. Hacı Bayrâm-ı Velî'nin onun müridlerinden biri olması ne demek istediğimiz konusuna açıklık getirmektedir. Diğer müridlerine baktığımız zaman Şeyh Şücâüddin Karamânî, Şeyh Muzafferuddîn Lârendevî ve Molla Fenârî, Akşemseddîn, Kara Şemseddin, Yusuf Hakikî, Halil Taybî, Adana'da evinde kaldığı Nebi Sufî gibi isimleri görmemiz mümkündür. Bunların dışında daha sonraki dönemde Hacı Bayrâm-ı Velî'ye intisap eden Kızılca Bedreddin'in de başlangıçta Acem diyarından Anadolu'ya birlikte geldiği, Somuncu Baba'ya bağlı olduğu rivayet edilir.

Emir Sultan ve 1404-1405 yıllarına tekabül eden hac dönüşü Aksaray'a kadar giderek kendisini ziyaret ettiği nakledilen Şeyh Bedreddin (aralarında bir mürid-mürşid ilişkisinden ziyade iki şeyh seviyesinde bir görüşme olduğu daha kabul edilebilir bir durumdur. Bk. Ulu, 2021: 114-116) diğer müridleri arasında gösterilmiştir. Ayrıca Melâmiyye'nin kutbu sayılan Ömer Sikkînî ilk tasavvuf terbiyesini Bursa'da iken Somuncu Baba'dan (ö. 815/1412) almıştır.

VEFATI

Somuncu Baba, muahhar birkaç kaynak dışında tarih ve tabakat türü kaynakların hemen tamamının kaydettiğine göre Aksaray'da vefat etmiştir. Vefat tarihi konusunda da farklı düşünceler yoktur. Nitekim Somuncu Baba'nın mürid ya da muhiblerinden olduğu anlaşılan Kemal Ümmî onunla ilgili oldukça veciz bir mersiye yazmıştır. “Ve eydan lehû rafa'Allâhu mekânen aliyyen fil-mersiye” başlığıyla ele aldığı mersiyede onun vefatından duyduğu derin hüznü dile getirmiştir.

“Görün bu çarh-ı gaddârı ki âlemde neler kıldı.

Yine bu gerdiş-i gerdûn niçe müşkil hatar kıldı.

Zihî gurbet zihî hicret zihî fûrkat zihî hasret

Bu ah u der dü bu hasret bize yavlak eser kıldı.

Kanı ol aşk eri heyhat kanı ol merd-i pür tâ'ât

Hayıf kim hâdimü'l-lezzât bize her nef-i zar kıldı."

Bununla birlikte mersiyede belki de en mühim bilgilerin başında Somuncu Baba'nın vefatıyla ilgili kaydettiği tarih gelmektedir. O, bahsi geçen mersiyesinde Somuncu Baba'nın vefatıyla ilgili tarihe şu beyitte yer verir:

"Nebinün hicretinden bil sekiz yüz on beşinci yıl Berât düninde ol fâzıl bu menzilden sefer kıldı."

Mersiyede Somuncu Baba'nın vefat tarihinin 15 Şaban 815 olduğu açıktır. Aynı tarihi Hüseyin Vassaf, Sefine'de "Tâc-ı ârifin terkibi târîh-i intikâlleri olan 815/1412'i iş'âr eder." Diyerek zikretmektedir. Hacı Bayrâm-ı Velî soyundan gelen Fuat Bayrâmoğlu, Hacı Bayrâm-ı Velî Yaşamı, Soyu adlı eserinde pirin vefatını aynı şekilde 15 Şaban 815 olarak vermekte, hatta detaylandırarak 20 Eylül 1412 tarihini zik-retmektedir. Ancak günümüz Miladî-Hicrî Takvim dönüştürücülerle hesaplandığında bahsi geçen hicrî tarihin miladî takvim karşılığı olarak 20 Kasım 1412 tarihi karşımıza çıkmaktadır.

KABRİ

Kaynaklar, Somuncu Baba'nın kabrinin Aksaray'da olduğu hususunda hemfikirdir. Konuyla ilgili çalışmalara bakacak olursak evvela konuyla ilgili ilk bilgileri veren tabakat kitaplarından başlamak üzere günümüze kadar gelen süreçte yapılmış pek çok çalışmayı zikredebiliriz. Ancak bunlar içerisinde öyle bir eser var ki bu eser Somuncu Baba'nın vefatından yaklaşık yüz yıl sonra yani günümüzden yaklaşık beş asır evvel yazılmış olmasına rağmen, neredeyse konum bildirir gibi açıklıkla kabrin yerini belirtmiştir. Öyle ki eserde Somuncu Baba'nın kabrine dair şu ifadeler yer almaktadır:

"Mevludları Aksarây'dur. Ravza-ı mübârekeleri dahı şehir üzerinde olan kızıl depenün üstindedür. Şehre havale olan kümbendlerdedür." Görülüyor ki Askerî bu eserinde bugün dahi bu tarifile yeri bulunabilecek kabri o yıllarda net olarak tarif etmiştir. Hakikaten de kabir Aksaray Ervah Kabristanı'nda kızılca bir tepenin göğsündedir. Ancak Somuncu Baba'nın kabrine dair sadece bu eser değil daha eski ve yeni tarihli kaynaklar da kabrin Aksaray'da olduğu konusunda

hemfikirdir. Bunların ilklerinden olan Nefehat tercümesinde Lamî Çelebi, Somuncu Baba ile ilgili başlığın hemen altında "Kayseri şehrinden olup mübarek kabri Aksaray'dadır." Diyerek açıkça Somuncu Baba'nın kabrinin yerini kaydetmiştir.

Öte yandan Somuncu Baba ile ilgili kayda rastlanan ilk eserlerden onun kabrinin nerede olduğu doğrudan ele alınırken yine oldukça erken tarihli bir eser olan Menâkıb-ı Şeyh Bedreddîn'de Somuncu Baba'nın ömrünün son demlerini geçirdiği yere ilişkin kayıtlar söz konusudur. Şeyh Bedreddîn'in torunu Hafız Halil'in mezkûr eserinde iki şeyhin vedalaşıp ayrıldığı ve bu ayrılık neticesinde her ikisinin de kendi yerlerine yöneldiği kaydı dikkat çekicidir.

"Sonra birbirlerinden ayrıldılar
Her biri kendi yerine yöneldi."

Görüldüğü gibi iki şeyh Konya görüşmesi sonunda vedalaşmış ve her ikisi de kendi yerlerine yönelmiştir. Buradaki yer kavramıyla anlatılmak istenenin mekân, ev, hane ya da faaliyet alanı olduğu açıktır. Buradan hareketle Somuncu Baba'nın yöneldiği Aksaray onun kabrinin de bulunduğu yer olduğu sonucuna varmak bir hata olmasa gerektir. Yalnızca Lâmiî değil elbette onun kabrinin doğrudan Aksaray'da olduğunu söyleyen, konuyla ilgili diğer tabakat kitapları da aynı kaydı düşerler. Taşköprülüzâde, Osmanlı Bilginleri adlı eserinde Somuncu Baba'nın vefat ettiği yerin Aksaray, kabrinin Aksaray'da olduğunu belirtir.

O bununla ilgili şu ifadeleri kullanır: "Şeyh Hâmid el-Kayserî Aksaray'da vefat etti. Defnedildiği kabri herkesçe bilinir ve ziyaret edilip feyiz alınır." Mecdî, Hadâiku's-Şekâik'ta Somuncu Baba'nın hayatının çeşitli yönlerine dair bilgiler verdiği kısmın sonlarında Aksaray'da vefat ettiğini ve yine orada defnedildiğini kaydetmiştir. "Merhum Şeyh hazretleri Aksaray'da vefat idüb anda defin olundu. Mezar-ı şerifi amme-i alimiyanın ortasında yemn ve bereket ile mağruf ve mezkûr ve meşâhid merâkîd-i enbiya gibi meşhurdur." Şeklinde yer almaktadır.

Öte yandan, Bursevî'nin meseleyi izahı şu şekildedir: "Şeyh Hâmid ol gice merkebine süvâr olup Aksaray tarafına gitmiş, orada ihtifa itmiştir. Ve Bursa'da kendine muzaaf mescidi

vardır.” Görüldüğü üzere, Bursevî, Somuncu Baba’nın Bursa’da tanındıktan sonra merkebine binip Aksaray’a gittiğini ve orada yerleştiğini kaydetmiştir. Etrafına insanların toplandığından ve ondan feyiz aldığından bahseden Bursevî, Somuncu Baba’nın yine Aksaray’da vefat ettiğini belirtmiştir.

Melâmî kaynaklarından olan Semerât’ta da durum farklı değildir. Sarı Abdullah Efendi bahsi geçen eserinde Somuncu Baba’nın Bursa’dan ayrılıp Aksaray’a gittiğini ve orada vefat ettiğini belirtmiştir. Bursa halkının çok sevip saydığı bir kişi olduğunu belirttiği Somuncu Baba’nın vefat yerine dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Ebu Hamid halktan çok saygı ve sevgi gördü. Muazzam bir kalabalık onu izliyordu, ona bağlanmıştı. Günün birinde Bursa’dan hareketle Aksaray’a gitti ve orada vefat etti.” Muahhar kaynaklardan Tezkiretü’l-Hasmüellifi İbrâhîm Hâs Halvetî, eserinde Nefahat tercümesindeki ifadelere benzer bir deyişle Somuncu Baba’nın kabrinin Aksaray’da olduğunu söylemiştir. “Kabri şerifleri Aksaray’dadır ki Bağdad gibi burç-ı evliyadır.”

Menâkıbnâme veya tezkire tarzındaki bu kaynakların yanında tarih kitaplarında da Somuncu Baba’nın kabrinin Aksaray’da olduğu kaydı belirgin şekilde göze çarpar. Bunlardan Hoca Sadettin Efendi, Tâcü’t-Tevârih adlı eserinde onun kabrinin Aksaray’da olduğunu söyler ve kabrinin nurlar içinde parıldadığı ilavesini düşer. Tâcü’t-Tevârih’te geçen ifadeler aynıyla şu şekildedir: “...halkın kendisine aşırı ilgi gösterdiğine tanık olunca ıssız köşede yaşama ilkesinin sarsıldığına inanarak yurdunu bırakıp Aksaray’a gitti ve orada öldü. Nurlar içinde parıldayan kabri bu kasabadadır.”

Aksaray Kadılarında Hasan Rızâyî el-Aksarâyî 19 Recep 1056 h. (31 Ağustos 1646 m) yılında, Denizli’de kadı iken ve Somuncu Baba Hazretlerinin vefatına oldukça yakın bir dö-nemde yazdığı “Nüzhetü’l-Ebrar el-Muttali’ li Esrar-i’l Ğaffar” isimli eserinde konuyla ilgili şu açıklamalara yer vermektedir: “Aksaray’ın meşayihinden, Kutbü’l-Aktab Şeyh Hâmidüddin Kayserî, Aksaray Beldesi’nde medfundur...”

Evliya Çelebi seyahatnamesinde Aksaray ziyareti başlığı altında öncelikle Ervah Kabristanından bahsettikten sonra Somuncu Baba’nın mezarına ilişkin şu bilgileri

vermektedir: “Evvela Dar-ı Ervah (Ruhlar evi) adlı ruhani mekânda 7.000 seçkin büyük evliyaların yattığı tevatürle sabittir. Zira nice bin kere Kadir gecelerinde, Mirac-ı Nebi gecesinde ve diğer mübarek gecelerde ilahî nur indiği açık seçik görülmüştür. Bu kabristanda öyle ruhaniyet var ki kedere gömülmüş bir adam bu mezarlığa gelip ziyaret ettiği an sıkıntılarından o an kurtulup şen ve neşeli olur. Bu asitanede gömülü olanlardan evvela, Şeyh Hâmid -i Velî mezarlıktaki ruhların serçeşmesidir.

Üstü açık yüksek bir türbede yatmaktadır ki seçkin ve halk herkesin ziyaret yeridir, ama genellikle saralı kimseler ziyaret ederler.” Bursalı Mehmed Tahir Efendi de diğerlerinden farklı bir kayıt düşmez. O da Somuncu Baba’nın kabrinin Aksaray’da olduğunu net ifadelerle yineler: “Vefatı Tâc-ı Ârifin terkinin delaleti olan 815 h. De, kabri, Aksaray kasabasıdadır.” Sicilli Osmânî’de Mehmed Süreyya onunla ilgili şu bilgileri paylaşır: “İsmi Hâmededdin Musa’dır. Bursa’da ekmekçilik ederdi ve ekmeğini kapışcasına alırlardı.

Yıldırım Bayezid camiini yaptıınca vaizliğinde bulundu. Lakin şâkirdi çok olduğundan Anadolu Aksaray’ına göç etti. Orada vefat etti. ”Görüldüğü gibi Mehmed Süreyya da onun kabrinin Aksaray’da olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca o tam da bu ifadeleri kullandığı yerde Somuncu Baba’nın Erdebil tekkesindeki durumuyla ilgili bir tespiti de aktarır: “Ermîş sayılanlardandır. Şeyh Safî hakkında Tâife-i Erdebili’ye şimdiye kadar müteverri’ iken halen şeytan onların sadrına duhul eyledi, demiştir. Sonra onlardan Şîlik zuhur etmiştir.”

Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki tabakat kitaplarının yanında tarih kitapları da Somuncu Baba’nın kabri konusunda aynı şeyleri söylemektedir. Buraya kadar bir kısmından bahsettiğimiz eserlerin yanında günümüz bilim insanları da konuyla ilgili çok sayıda çalışma yapmıştır. Bunlardan biri Somuncu Baba ile ilgili oldukça önemli bir kaynağı ilim dünyasına duyuran İsmail Erol Erünsal’dır. Erünsal, Abdurrahman el-Askerî’nin Mir’âtü’l-Işk adlı eserinde Somuncu Baba ile ilgili önemli bilgilerin bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu eserin Somuncu Baba’nın kabrine dair verdiği bilgileri yukarda paylaşmıştık.

Burada ayrıca içerikle ilgili bilgi vermeyeceğiz. Bunun yerine yine Erünsal'ın bir diğer eseri Osmanlı Kültür Tarihinin Bilinmeyenleri isimli çalışmasını zikredebiliriz. Bu eserde Somuncu Baba'nın kabrinin Aksaray'da olduğunu beyan etmenin yanında Darende ile ilgili çalışmalara da eleştiriler getirmiştir. Zikredeceğimiz bir diğer çalışma Fuat Bayrâmoğlu'nun Hacı Bayrâm-ı Velî Yaşamı Soyu Vakfı isimli eseridir. Bu eserde de yine Somuncu Baba'nın Hac dönüşü Aksaray'a geldiği kayıtlıdır. DİA maddesi olarak da kayda giren bir diğer mühim çalışma Haşim Şahin tarafından yapılmıştır. Şahin bu makalesinde Somuncu Baba'nın kabrinin Aksaray'da olduğu konusunda tereddüt görmez.

Konuyla ilgili bir diğer çalışma Mefail Hızlı'nın, "Somuncu Baba" başlığıyla hazırladığı makalesidir. Hızlı, makalesinde Somuncu Baba'nın en son ikamet ettiği yer olan Aksaray'da defnedildiğini söylemiştir. Buraya kadar verilen kaynaklardan ve kayıtlardan anlaşılıyor ki Somuncu Baba'nın kabri Aksaray'dadır. Bunun aksini iddia edenlerin belirttiği gibi bu konudaki birincil kaynakların arşiv belgeleri olması iddiası isabetli değildir. Zira Somuncu Baba'ya ilişkin bilgi veren arşiv belgeleri oldukça geç tarihli iken onunla ilgili bilgilerin yer aldığı tabakat türü eserlerin ilki XV. Asrın sonlarından itibaren yazılmaya başlanmıştır.

Dolayısıyla tarihsel olarak arada bir uzaklık söz konusudur. Böyle bir kronoloji dikkate alındığında birincil kaynak meselesinin tekrar gözden geçirilmesi gerekecektir. Bununla birlikte mesele illaki birincil kaynaklar ise o zaman bir şahsın hayatıyla ilgili en birincil ve güvenilir kaynak kendi eserleridir. Somuncu Baba'nın tespit edilebilmiş üç eseri vardır. Bunları burada tek tek vermeyeceğiz. Ancak birincil kaynak meselesinde konumuzu doğrudan ilgilendirdiği için iki eserini zikredeceğiz. Bunlardan ilki Silahu'l-Mürîdîn Ankara Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan nüshadır.

Bu nüshanın başında müellifle ilgili olarak şu başlık yer alır: "Şeyh Hâmid-i Aksarâyî Hazretlerinin evrâd-ı şerîfeleridir." Ayrıca bir diğer eseri olan Zikir Risâlesi'nin Manisa nüshasında da şeyh "Haza risâle-i Şeyh Hâmid-i Velî Aksarâyî" ifadesiyle Aksaray'a nispet

edilmiştir. Görüldüğü gibi eserin başında müellifin tam ismine yer verilirken ismin sonunda nerede veya nereli olduğunu açıklayan nisbe eklenmiştir. Bu nisbenin Aksaray olması dahi onun başlı başına Aksaray'da olduğu gerçeğini teyit etmektedir, denebilir.

ESERLERİ

Şeyh Hâmid-i Velî az da olsa eser telif eden sûfilerdendir. Ondan bahseden ilk kaynaklarda eser yazdığına dair bir bilgi bulunmasa da Hüseyin Vassaf ve Bursalı Mehmet Tahir Efendi onun Şerh-i Hadîs-i Erbaîn adlı eserinden bahsetmişlerdir. Bunun yanında Zikir Risâlesi ve Silâhü'l-Mürîdîn adlı eserler ona isnat edilmiştir. Bunlardan farklı olarak Kâşifu'l-Estâr An Vechi'l-Esrâr isimli bir eserinden daha bahsedilse de bu eser Zikir Risâlesi adlı eserdir.

KAYNAKÇA:

ADAY, E. (2011). "Kuruluş Diyarında Somuncu Baba", Somuncu Baba Kültür Çevresi Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, Ed. Ali Çavuşoğlu, Aksaray Belediyesi Yayınları, Aksaray.

AKBAL, İ. (2011). "Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde Manevi Unsurların Rolü", Somuncu Baba Kültür Çevresi Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, Ed. Ali Çavuşoğlu, Aksaray Belediyesi Yayınları, Aksaray.

AKGÜNDÜZ, A. (2009). Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Âlisi, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

AKKUŞ, M. (2007). Kemal Ümmî Dîvânı, Niğde Belediyesi Yayınları, Niğde.

AKKUŞ, M. (2011). "Somuncu Baba gibi İlim ve İrfan Erenlerinin Temel Vasıfları", Somuncu Baba Kültür Çevresi Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, Aksaray Belediyesi Kültür Yayınları.

AKSARÂİYÎ, Hasan R. (2017). Nüzhetü'l-Ebrar el-Muttali' li Esrar-i'l Ğaffar, Haz. Hasan Uçan, Mustafa Şen, Aksaray Valiliği Kültür Yayınları, Aksaray.

ALŞAN, M. H. (2012). Anadolu Erenleri Melamet Hırkası, Kurtuba Kitap, İstanbul.

ATÂÎ, N. (1989). Hadâiku'l-Hakâik Fî Tekmîleti's-Şakâik, Haz: Abdülkadir Özcan, Çağrı Yayınları, İstanbul.

AYNÎ, M. A. (1986). Hacı Bayrâm-ı Velî, sad.: Hüseyin Rahmi Yananlı, Akabe Yayınları, İstanbul.

AYNÎ, M. A. (2015/2019). Hacı Bayrâm-ı Velî, Haz. H. Rahmi Yananlı, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul.

AYVANSARÂÎ H. E. (2001). Hadîkatü'l-Cevâmi', İşaret Yayınları, İstanbul.

AZAMAT, N. (1995). "Erdebîlî Alâeddin", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 11, İstanbul.

AZAMAT, N. (1996). "Hacı Bayrâm-ı Velî", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 14, İstanbul.

BABA, Yusuf H. (2010). Sevgi Yolu, Hz. Ali Çavuşoğlu, Aksaray Belediyesi Yayınları, Aksaray.

BAĞDATLI İsmâil Paşa (1951). Hediyeetü'l-Ârifin Esmâü'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

BAKKAL, A. (2011). "Somuncu Baba'nın Yaşadığı Dönemde Anadolu'da Yaşayan Âlim ve Sufilerin Müsbet İlimlerle İlişkileri", Somuncu Baba Kültür Çevresi Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, Ed. Ali Çavuşoğlu, Aksaray Belediyesi Yayınları, Aksaray.

BAŞER, Ş. (1995). Ebu Hâmid Şeyh Hâmid-i Velî Somuncu Baba, Yayın Evi Yok.

BAYRÂMOĞLU, F. (1989). Hacı Bayrâm-ı Velî Yaşamı Soyu Vakfı, C. I, 2. Baskı, Türk tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

BOA,(1133). İE.EV. 66/7122; BOA.(1133). AE.SAMD. III. 45/4491; BOA. (1210. SB. 1/6)

BURSALI, M. T. (ts). Osmanlı Müellifleri, Sad.: A. Fikri Yavuz- İsmail Özen, Meral Yayınları, I. Cilt, İstanbul.

BURSEVÎ, İsmail H. Silsilenâme-i Celvetiyye, Süleymaniye Ktp., Halet Efendi Bl., no. 230.

BURSEVÎ, İsmail H. Silsilenâme-i Celvetiyye, terc. Rahmi Serin, Pamuk Yayınları, İstanbul, trsz.

CÂMÎ, M. (2016). Nefahâtü'l-Üns Min Hadarâti'l-Kuds, Çev.: Lâmiî Çelebi, Sad.: Abdulkadir Çiçek, Huzur Yayınevi, İstanbul.

CEBECİOĞLU, E. (2008). Hacı Bayrâm-ı Velî, 6. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

CUNBUR, M. (1994). "Somuncu Baba", Aksaray ve Cemaleddini Aksarayı Sempozyumu 1993, Cemaleddin Aksarayı ve Hasan Şükrü Perek Hayra Hizmet Vakfı, İstanbul.

ÇELEBÎ, E. (2006). Seyahatname, Haz.: Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı, 3. Cilt, 1. Kitap, YKY Yayınları, İstanbul.

ÇELEBÎ, E. (2006). Seyahatname, Haz.: Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı, 4. Kitap, 1. Cilt, YKY Yayınları, İstanbul.

ÇORUH, Ş. (ts). Emir Sultan, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul.

DİKİCİ, Recep (2017). Hamîd-i Velî (Somuncu Baba) Hacı Bayrâm-ı Velî Taceddîn-i Velî ve Evradları, İstanbul: Akif Yay.

EFENDİ, H. S. (1979). Tâcü't- Tevârih, Haz.: İsmet Parmaksızoğlu, Cilt: 1-5, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

EFENDİ, Sarı A. (1967). Semerâtü'l-Fuâd, Çev.: Yakub Kenan Nefes Zade, Neşriyat Yurdu, İstanbul.

EKİCİ, A. (2022). Nihânî Dîvânı (İnceleme-Metin), Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EKİNCİ, Y. (2013). Hacı Bayrâm-ı Velî, Akçağ Yayınevi, Ankara.

ERGUN, S. N. (1938). Halk Edebiyatı Antolojisi, Devlet Basımevi, İstanbul.

ERÜNSAL, İ. E. (1995). Somuncu Baba, Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.

ERÜNSAL, İ. E. (2003). XV-XVI. Asır Bayrâmi Melamîliğinin Kaynaklarından Abdurrahman El Askerî'nin Mir'âtü'l-İşkî, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.

ERÜNSAL, İ. E. (2014). Osmanlı Kültür Tarihinin Bilinmeyenleri, Timaş Yayınları, İstanbul.

GÖLPINARLI, A. (2015). Melâmîlik ve Melâmîler, 6. Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul.

GÖLPINARLI, A. (2017). Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin ve Menakıbı, Kapı Yayınları, İstanbul.

GÜLSEREN, C. (2000). “Kemal Ümmî’nin Şeyh Hamid-i Velî Mersiyesi”, Somuncu Baba Kültür Araştırma ve Edebiyat Dergisi, Eylül-Ekim, 7/28, ss. 32- 33.

GÜNEŞ, M. (2012). “Menâkıb-ı Akşemseddin’de Somuncu Baba ve Hacı Bayrâm-ı Velî”, Somuncu Baba ve Kültür Çevresi Uluslararası Bildiri Kitabı, Aksaray Belediyesi Yayınları, Ankara.

HAKSEVER, Ahmet Cahid (2017). “Şeyhlikten Şahlığa Safevîlik Ve 15. Yüzyıl Osmanlı Siyasetinde Tarikatlar”, II. Uluslar arası Hacı Bayrâm-ı Velî Sempozyumu Bildiri Kitabı I, Ed.: Ethem Cebecioğlu vd., Ankara Kalem Neşriyat.

HALVETÎ, İbrahim Hâs (2017). Tezkiretü’l-Hâs (Erenler Kitabı), Haz.: Mustafa Tatçı, Musa Yıldız, Yasin Şen, h Yayınları, İstanbul.

HARÎRİZÂDE, M. Kemâleddin; Tibyânü vesâ’ili’l-Hakâik fî Beyânî Selâsili’t-Tarâ’ik, Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi Bölümü, nr. 430.

HIZLI, Mefail (1987). “Somuncu Baba”, Uludağ Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:2, c.:2, ss. 263-271.

HİLMÎ, Hocaîzâde Ahmed (2016). Evliyâ’nın Yolunda (İstanbul Evliyâları), Gerger Yayınları, İstanbul.

KARABULUT, Ali Rıza (1994). Meşhur Mutasavvıflar, 2. Baskı, Seyyid Burhaneddin Vakfı Yayınları. KÂTİP, Çelebi (2007). Keşfü’z-Zunûn. Çev. Rüştü Balcı. 5 Cilt. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

LA’LİZÂDE, Abdülbâki, Sergüzeşt, Süleymaniye Kütüphanesi., Hacı Mahmud Efendi, Nr. 2456.

MECDÎ, Mehmed Efendi (1989). Hadâiku’s-Şakâik, Haz.: Abdulkadir Özcan, Çağrı Yayınları, İstanbul.

MUSALI, Namık (2011). “Rus Şarkiyatçısı V.A. Gordlevsky’nin Araştırmalarında Anadolu’nun İnanç Hayatı ve Somuncu Baba”, Somuncu Baba Kültür Çevresi Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, Ed.: Ali Çavuşoğlu, Aksaray Belediyesi Yayınları.

MÜSTAKİMZÂDE Süleyman; Risâle-i Melâmiyye-i Şuttâriyye, İst Üniv Nadir Eserler Ktp, İbnü’l-Emin Koleksiyonu, No: 3357.

ÖZ, Mehmet Ali (2001). İslam Öncesinden Günümüze Darende Tarihinden Kesitler, Somuncu Baba Basın Yayıncılık Ltd. Şti Yayıncılık, Ankara.

SOMUNCU Baba (2011). Zikir Risâlesi, Tercüme: Mustafa Özcan, Pamuk Ofset, İstanbul.

SUBAŞI, Muhsin İlyas (2011). “Somuncu Baba’nın Yetiştirdiği Ortam”, Somuncu Baba Kültür Çevresi Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, Ali Çavuşoğlu, Aksaray Belediyesi Kültür Yayınları.

SÜREYYA, Mehmed (1996). Sicill-i Osmanî (Osmanlı Ünlüleri), Çev.: Seyit Ali Kahraman, c. 2, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul,

ŞAHİN, Haşim (2009). “Somuncu Baba”, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 37, İstanbul.

ŞAHİN, Haşim (2010). “Şücâüddin Velî”, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 39, İstanbul.

ŞAHİN, Haşim (2017). Dervişler ve Sufi Çevreler, Kitap Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul.

Şeyh Hâmid-i Velî, Evrâd Hâmidüddîn Hâmid Aksarâyî (yz), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Ktp., Nu. 37307, vr. 177b-182b. Şeyh Hâmid-i Velî, Evrâd-ı Şerîf, Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi Ktp., no: 37307, vr.. 177b-182b.

Şeyh Hâmid-i Velî, Risâle fî Zikri Kelimetü La İlâhe İllallah (Zikir Risâlesi), Manisa İl Halk Ktp., Zeynelzâde Kitaplığı, no. 81/2.

ÖZKES, İhsan (1991). Zikrin Tanımı Sebepleri, Kısımları ve Âdâbı, Gündoğdu Matbaası. İstanbul.

SERİNSU, Ahmed Nedim (2017). “Somuncu Baba’nın Kelime-i Tevhid Zikri Risâlesi Hakkında”, I. Uluslararası Aksaray Sempozyumu, Ed.: M.Sami Yıldız vd., Aksaray, ss. 1-31.

Şeyh Hâmid-i Velî, Risâle fî Zikri Kelimetü La İlâhe İllallah, Manisa İl Halk Ktp., Zeynelzâde Kitaplığı, Nu. 81/2.

Şeyh Hâmid-i Velî, Silâhü'l-Mürîdîn (yz), (Ahmed Ziyâeddîn Gümüşhânevî, Mecmûatü'l-Ahzâb), Süleymâniye Kütüphanesi, İzmirli İsmail Hakkı Koleksiyonu, Nu. 1510.

Şeyh Hâmid-i Velî, Silâhü'l-Mürîdîn(yz), Millet Yazma Eserler Ktp., Ali Emîri Arapça, Nu. 730/5, vr. 10-14.

Şeyh Hâmid-i Velî, Silâhü'l-Mürîdîn, Süleymâniye Kütüphanesi, İzmirli İsmail Hakkı Koleksiyonu, no. 1510, ss. 306-315.

Şeyh Hâmid-i Velî, Şerhi Hadîs-i Erbaîn, Süleymaniye ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi Bl., 2047-7. 235b-242a.

Şeyh Hâmid-i Velî, Şerhi Hadîs-i Erbaîn, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi Bl., no. 569/1, vr. 1-12.

ŞİMŞEK, Selami (2020). Somuncu Baba Hazretlerinin Evrâdı ve Evrâd-ı Safeviyye, İstanbul, Buhara Yay.

TAŞKÖPRÜLÜZÂDE, İsmâuddîn Ebu'l- Hayr Ahmed Efendi (1975). Eş- Şakâiku'n-Nu'mâniyye fî ulemâi'd- Devleti'l- Osmâniyye, Lidâr'al Kitâbu'l- Arabî, Beyrut.

TAŞKÖPRÜLÜZÂDE, İsmâuddîn Ebu'l- Hayr Ahmed Efendi (2007). Osmanlı Bilginleri, Çev.. Muharrem Tan, İz Yayıncılık, İstanbul.

TATÇI, Mustafa (2012). "Gönül Çocuğunu Aşk Fırınında Pişiren Bir Halveti Somuncu Baba", Uluslararası Hacı Bayrâm-ı Velî Sempozyumu, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara.

TATÇI, Mustafa (2012). "İbrahim Has'ın Tezkiresinde Somuncu Baba ile İlgili Yeni Bilgiler", Somuncu Baba ve Kültür Çevresi Uluslararası Bildiri Kitabı, Aksaray Belediyesi Yayınları, Ankara.

ULU, Mahmut (2022). Şeyh Hâmid-i Velî'ye (Somuncu Baba) Atfedilen ve Ondan Bahseden Eserlerdeki Tasavvufî Kavramlar. Eskiye. (46): 395-426.

ULU, Mahmut (2015). Şeyh Hâmid-i Velî Somuncu Baba Hayatı ve Eserleri, Aksaray: Aksaray Valiliği Yay.

ULU, Mahmut (2020). Şeyh Hâmid-i Velî Somuncu Baba Hayatı ve Eserleri, 40. Baskı, Konya: Manolya Yay.

ULU, Mahmut (2021a). Şeyh Hâmid-i Velî (Somuncu Baba) ve Ona Atfedilen "Zikir Risâlesi" Adlı Eser. Nevşehir Hacı Bektaş Velî Üniversitesi SBE Dergisi, Cilt:11 Hacı Bektaş Velî Özel Sayısı, 58-75.

ULU, Mahmut (2021b). "Şeyh Hâmid-i Velî ve Silâhü'l-Mürîdîn Adlı Eseri", Milli Kültür Araştırmaları Dergisi, 5(1), ss. 135-146.

ULU, Mahmut (2021c). Tarih, Tabakat, Arşiv Belgeleri ve Yazmalar Ekseninde Somuncu Baba (Şeyh Hâmid-i Velî) Hayatı Eserleri Görüşleri, Berikan Yayınevi, Ankara.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1988). Osmanlı Tarihi, 5. Baskı, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

ÜMMÎ, Kemâl; Dîvân, Bayezid Devlet Kütüphanesi, no.: 3357.

ÜMMÎ, Kemal; Dîvân, Süleymâniye Kütüphanesi, Ali Emiri Bl., no. 41.

ÜNVER, İsmail (2002). "Kemal Ümmî", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 25, Ankara, ss. 229-230.

ÜŞENMEZ, Emek (2011). "Somuncu Baba ve Kur'anı Kerim Tercüme- Tefsir Meselesi", Somuncu Baba Kültür Çevresi Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, Ed. Ali Çavuşoğlu, Aksaray Belediyesi Yayınları, Aksaray,

VASSAF, Osmanzade Hüseyin (2006). Sefine-i Evliya, Hz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, c. 2, 3. Baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

VELÎ, Şeyh Hâmid (1977). Hadis-i Erbaîn (Tuhfetü'l-Ihvan), Kırk Seçme Hadis-i Şerif, Meali-İzahı, (çev. M. Şeyhmus Alkoç), İstanbul.

YAVUZER, Hayati (1997). Kemal Ümmî Dîvânı, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

YILDIRIM, Enbiya (2006). "Hâmid -i Velî'nin Kırk Hadis Şerhi", Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. VIII, sayı 2, Diyarbakır, ss. 137-166.

YILDIRIM, Selahattin (2000). Osmanlı'da Kırk Hadis Çalışmaları, Darulhadis Yayınları, İstanbul.

YILMAZ, Muammer (2012). Osmanlı'nın Manevi Mimarları, Akçağ Yayınları, Ankara.

YILMAZ, Selahattin (1996). “Abdurrahmân-i Erzincânî”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 1, Sivas, ss. 243, 244.

YOLOGLU, Güllü (2011). “Tanımak ve Tanıtmak İstedğim Somuncu Baba”, Somuncu Baba Kültür Çevresi Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, Ed. Ali Çavuşoğlu, Aksaray Belediyesi Yayınları, Aksaray.

Madde Yazım Bilgileri

Anahtar Kelimeler: Şeyh Hâmid-i Velî, Somuncu Baba, Mutasavvıf, Müellif, Melâmî, Üveysî.